

MORFOLOGIK ZIDDIYATLAR MO'TADILLASHISH QOIDALARI VA ULARNING O'RTASIDAGI MUVOFIQLIK

Usmonov Yo.M.

Qo'qon Davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: moderatsiya, morfologiya, konjugatsiya, grammatik ziddiyat muhokama qilinadi.

Ключевые слова: модерация, морфология, спряжение, грамматическое противоречие.

Key words: moderation, morphology, conjugation, grammatical contradiction are discussed.

Kirish. Morfologiya tilshunoslikning so'zlarning tuzilishi va grammatik ma'nolarni ifodalash uchun sodir bo'lishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarini o'rganuvchi bo'limidir. Turli tillar morfologiyaning turli tizimlariga ega, shu jumladan so'z yasalish usullari (affiksatsiya, suppletivizm, konversiya va boshqalar), grammatik kategoriyalar (son, jins, holat va boshqalar) va flektiv xususiyatlar (tuslash, konjugatsiya).

Morfologiyadagi konfliktlar ikki yoki undan ortiq qoida yoki tuzilmalar bir-biriga zid kelganda yoki izohlashda noaniqlikka olib kelganda yuzaga keladi. Masalan, ayrim tillarda bir so'z turli grammatik ma'nolarni ifodalash uchun bir necha shaklga ega bo'lishi mumkin (masalan, ruscha "mama" so'zi ham nominativ, ham yuklovchi bo'lishi mumkin). Boshqa hollarda turli xil so'zlar bir xil shaklga ega bo'lishi mumkin (masalan, inglizcha "play" va "played" so'zlari fe'lning hozirgi zamon shakli yoki fe'lning o'tgan zamon shakli bo'lishi mumkin).

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review)

Turli tizimlardagi tillarda morfologik ziddiyatlarni tartibga solishga turli usullar bilan erishish mumkin. Ba'zi tillar muayyan morfologik shakllar yoki tuzilmalardan foydalanish uchun aniq qoidalar va cheklovlarni o'rnatish orqali nizolarni hal qiladi. Boshqa tillar noaniqlikni hal qilish uchun kontekst yoki qo'shimcha so'zlardan foydalanishi mumkin. Ba'zi til tizimlari bir ma'no uchun bir nechta shakllardan foydalanish imkoniyatini beradi (masalan, ikki tillilik), bu ziddiyatlardan qochadi. Biroq, ba'zi morfologik ziddiyatlarni bartaraf etish qiyin

bo'lishi yoki murosaga kelishni talab qilishi mumkin. Bunday hollarda tilshunoslar va grammatiklar qo'shimcha tadqiqotlar olib borishlari va tillardagi morfologik qoidalar va tuzilmalarning izchilligi uchun eng mos echimlarni aniqlash uchun kontekst va tildan foydalanishni tahlil qilishlari kerak. Morfologik konfliktlarning mo'tadilligi so'z tuzilishi va shakllanishini o'rganadigan morfologiya sohasida yuzaga keladigan nizolarni hal qilish yoki boshqarish jarayonini anglatadi. Morfologik konfliktlar so'zlarning tuzilishi yoki tahlil qilinishi borasida kelishmovchiliklar yoki nomuvofiqliklar mavjud bo'lganda yuzaga keladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Morfologik ziddiyatlarni bartaraf etishning bir necha yo'li mavjud:

1. Tadqiqot va tahlil: Moderatsiya qarama-qarshi fikrlar va dalillarni chuqur tushunishdan boshlanadi. Tadqiqotchilar va tilshunoslar turli nuqtai nazarlarni tahlil qiladilar va o'zlarining da'volarini tasdiqlash uchun dalillar to'plashadi. Bu til ma'lumotlarini o'rganish, tajribalar o'tkazish yoki lingvistik manbalarga maslahat berishni o'z ichiga olishi mumkin.

2. Munozara va hamkorlik: Moderatsiya ko'pincha tadqiqotchilar, tilshunoslar va sohadagi boshqa mutaxassislar o'rtasida ochiq muloqot va hamkorlikni talab qiladi. Ular o'zlarining topilmalarini muhokama qilish, tushunchalarni almashish, qarama-qarshi nazariyalarni muhokama qilish va umumiy asoslarni izlash uchun yig'ilishlari mumkin.

3. Izchil ko'rib chiqish: O'zaro baholash jarayoni tadqiqot ishlari yoki tadqiqotlarni ushbu sohadagi ekspertlar guruhi tomonidan baholashni o'z ichiga oladi. Bu ishning qat'iy, ishonchli va ishonchli bo'lishini ta'minlashga yordam beradi. Izchil ko'rib chiqish morfologik ziddiyatlar bilan bog'liq bo'lgan tadqiqotlardagi mumkin bo'lgan noto'g'ri yoki kamchiliklarni aniqlashga yordam beradi.

4. Standartlashtirish: Ba'zi hollarda morfologik ziddiyatlarni hal qilish uchun standart qoidalar yoki ko'rsatmalarni o'rnatish kerak bo'lishi mumkin. Ushbu standartlar morfologiya sohasida izchilik va aniqlikni ta'minlashga yordam beradi. Standartlashtirish bo'yicha harakatlar ko'pincha lingvistik tashkilotlar yoki ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni o'z ichiga oladi.

5. Empirik dalillar: Mo'tadillashuvi ko'pincha lingvistik tajribalar yoki tabiiy til ma'lumotlarini tahlil qilish orqali olingan empirik dalillarga asoslanadi. Ushbu dalillar bir nazariyani boshqasiga nisbatan qo'llab-quvvatlashga yordam beradi yoki ma'lum bir tilda so'zlarning qanday shakllanishi va tahlil qilinishi haqida tushuncha beradi.

6. Davomli tadqiqotlar: Morfologiya dinamik soha bo'lib, yangi topilmalar paydo bo'lishi bilan rivojlanishda davom etadi. Moderatsiya turli nuqtai nazarlarni

o'rganish, gipotezalarni sinab ko'rish va mavjud nazariyalarni takomillashtirish bo'yicha doimiy tadqiqot ishlarini o'z ichiga oladi.

Tahlil va natijalar. Umuman olganda, morfologik qarama-qarshiliklarni mo'tadillashtirish uchun ehtiyotkorlik bilan tahlil qilish, ochiq munozara, ekspertlar o'rtasida hamkorlik, empirik dalillardan foydalanish va doimiy ravishda tadqiqot va takomillashtirish majburiyatini talab qiladi. Aynan shu jarayon orqali ziddiyatlarni bartaraf etish, so'z tuzilishi va shakllanishini yaxshiroq tushunishga erishish mumkin.

Bu nazariyadan bilamizki, faoliyatni amalga oshirishda muammo tug'diradigan bir nechta morfemalar mavjud. Bu morfemalar:

Birinchisi, bu /-S/. Bu morfema muammo tug'dirishi mumkin, chunki /-s/ uchinchi shaxs, ega yoki ko'p bo'lishi mumkin; va bu muammo, chunki biz kontekstni bilmasak, uni aniqlashda muammolarga duch kelamiz.

Yana biri, u /-ED/ o'tgan zamon yoki o'tgan zamon bo'lishi mumkin.

Xuddi shu morfema mavjud bo'lib, u flektiv va hosila bo'lishi mumkin. /-ER/ qiyosiy (flektiv)ni ko'rsatishi mumkin yoki ish/ishchidagi kabi yangi so'z (derivatsion) yaratishi mumkin. Agar /-s/ morfemasini qo'shsak, xuddi shu grammatik tuzilishga amal qilamiz, boshqacha aytganda, ishchilar ham hosila bo'ladi.

Ish - fe'l Ishchi - ot Tuzatish

Ishchi - ot Ishchilar - ot Fleksiya

Xuddi shu morfema har doim ham bir xil so'z turkumiga qo'shilavermaydi, masalan, /-UN/ fe'l va sifatlarga qo'shila oladi (unlock/unacceptable) va hokazo. Demak, /un-/ morfemasi o'zining grammatik tuzilishini o'zgartirmaydi. .

Bundan tashqari, biz muammolarni topadigan yana ikkita morfemani topamiz. Ushbu morfemalardan biri /-ING/ bo'lib, u fe'l yoki sifatdosh bo'lishi mumkin, ikkinchisi esa /-EST/ yangi so'z yoki ustunlik qiladi.

Derivativ va flektiv morfemalarni ajrating:

worked	modernise
cats	drinkable
walking	national
speaks	nonsense
John's	infrequent
faster	overexcited
slowest	dishonest

Chapdagi ro'yxatdagi morfemalar ma'lum bir grammatik kontekstdagi so'zlarning kiritilishiga qandaydir tarzda hissa qo'shadi, shuning uchun so'z zamon, son, shaxs va boshqalar nuqtai nazaridan bu kontekstga mos keladi. Bular flektiv morfemalar deb ataladi, e'tibor bering. bularning barchasi

qo'shimchalar. O'ng tarafdagi ro'yxatdagi morfemalar so'zga sezilarli semantik o'zgarishlar olib keladi, ko'pincha so'z sinfi o'zgaradi, masalan. zamonaviy (adj.) > modernizatsiya qilish (v.); ichimlik (v.) > ichish mumkin (ad.); millat (n.) > milliy (adj). Bular hosila morfemalar deyiladi, chunki ular yangi so'z hosil qilish uchun ishlatiladi. Tuzama morfemalar prefiks yoki qo'shimcha bo'lishi mumkin. Oxirgisi allomorf. Biz morfema qachon inert bo'lishini/u fonologik jarayonlarga duchor bo'lishini/yoki qachon fonologik jarayonlarni qo'zg'atganini bilmaymiz.

Quyidagi misollarni ko'rib chiqing:

cats	/kæts/
dogs	/dɒgz/
horses	/'hɔ:sɪz/

Ko'plik morfemasining uch xil talaffuziga e'tibor bering (oldingi undoshning fonologik xususiyatlari asosida). Allomorflar sifatida tanilgan. Allomorfiyaning yana bir misoli o'tgan zamon va o'tgan zamondagi muntazam fe'l qo'shimchasida,

kissed	/kɪst /
pleased	/pli:zd/
decided	/di'saɪdɪd/

Xulosa va takliflar. Ushbu shakllanish morfologik jarayon bo'lib, unda hosilalanish jarayoni teskari ko'rinadi. Murakkabroq so'z birinchi bo'lib keladi, so'ngra undan qandaydir element ayiriladi. Shu sababli, biz ishlab chiqarish yo'nalishini hal qilishimiz kerak bo'lganda, turli xil muammolar paydo bo'lishi mumkin. Ishchi, kabi so'zlarda ish fe'lidan olingan, lekin tahrirlovchi so'zi bilan nima sodir bo'ladi?

Bu savolga qanday javob berishni bilish uchun har bir kishi doimo yodda tutishi kerak bo'lgan ro'yxat mavjud, shunda biz morfologik yo'nalishini tanlashimiz kerak bo'lganda, biz buni qanday qilib to'g'ri bajarishni bilamiz.

Adabiyotlar:

1. Nabyeva Diloromxon "O'zbek tili satxlarda umumiylik, xususiy dialektikasini namoyishi"
2. Miraziz Mirtojyev. "turkiy tub so'zlar"
3. Nurmonov A.A "O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi"
4. Abduazizov. A.A. "English phonetics" (theoretical course) T., 2007
5. Аракин В. Д. «Сравнительная типология английского и русского языков». М.,
6. Зимняя И. А. Психологическая характеристика слушания и говорения как видов речевой деятельности. - «Иностранные языки в школе

7. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактических исследований.- М: Педагогика,
8. Makhamatalikizi, A. N. (2021). Necessity and Problems of Typological Study of Onomatopoeia. International Journal of Development and Public Policy, 1(5), 101-102.
9. Aliboeva, N. (2023). Imitations in the national linguistic image of the world. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(5), 1105-1107.

РЕЗИОМЕ

Ushbu maqolada morfologiyadagi ziddiyatlar mo'tadillashish qoidalari va ularning o'rtasidagi muvofiqliklar shuningdek ulardagi tuzilmalar o'rtasida bir-biriga zid keladigan so'zlar yoki izohlashlardagi noaniqliklar ochib beriladi.

РЕЗИОМЕ

В данной статье выявляются правила умеренности противоречий в морфологии и соответствий между ними, а также противоречивых друг другу неясностей в словах или интерпретациях между структурами в них.

SUMMARY

In this article, the rules of moderation of contradictions in morphology and the correspondences between them, as well as the ambiguities in words or interpretations that contradict each other between the structures in them are revealed.